

DONELAITIS ŽEMĖ

1993 m. GRUODIS

KARALIAUČIAUS KRAŠTO MYLĖTOJŲ LAIKRAŠTIS

Nr.7(8)

Kalėdinės palaimos linkime Jūsų namams

Jonas Aistis

Kūčios

O kaip balta dabar jinai, Tėvynė,
Po sniego apklotu užmigusi plati,
Lyg apsigobus žėrinčiais žvaigždynais,
Nežemiška, šventa ir nuostabi naktis...

Kai kur išbėgus stypiteli eglutė
Iki mėnulio veido, šypsančio nakčia:
Sniegų lig žemės nulenktos šakutės,
Dangun viena viršūnė šauna vilyčia...

Gumšuoja miškas. Kur ne kur trobelė
Atakusi nykiai švitėjančiais langais.
Šerkšnoj liepsnoja deimantų ugnelės,

Tarytum plazdančios ant stalo žvakės
Ar lyg vaikų maldoj nušvitę akys,
Sustojusių Kūčių džiaugsmingai įžangai...

Mieli lietuviai,
Lai šios Kalėdų šventės
praskaidrins rūpesčiais ir
sielvartais aptemdytas dienas,
o užgimęs Kristus lai suteikia mums
visiems jėgų išlikti tauriais lietuviais,
kur mes begyventume.

Juozas Gaila

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės atstovas
Lietuvoje. 1993 metų Kalėdos

Kristijonas Donelaitis

Poemos "Metai" ketvirtosios dalies "Žiemos rūpesčiai" pradžia

Ant žiemos nasrai jau vėl rūstaudami grįžta,
Ir šiaurys pasišiaušęs vėl mus atleikia gandint.
Vei kaip ant ežerų visur langai pasidaro,
Lygiai kaip antai stiklorius įdeda stiklą.
Taipgi namai žuvių, kur varlės vasarą šventė,
Dėl barnių žiemos nei su šarvais užsidengia
Ir tamsoj miegot kiekvieną gyvuolį siunčia.
Ant laukus žiemys jau taip nugandino bardams,

Kad ir balos, ir klampynės pradeda rauktis,
Ir purvynai jų teškėt ir šliurpt pasiliauja.
Kelias, kad jį mėgina trenkt šokinėdami ratai,
Nei koks būbnas įtemptas dėl pašalo trinka,
Taip kad garsas jo toli galvoj atsiliepia.
Taipgi dabar jau vėl sviets sveikint pradeda žiemą.
Ak, jau ben ir reik; Kalėdų didelė šventė
Artinās, ir atpentai nor poryt pasibaigti

1994 m. sausio 1 dieną, per Naujuosius Metus, sukanka 280 metų,
kai Karaliaučiaus krašte, netoli Gumbinės, Lazdynėlių kaime gimė

Kristijonas Donelaitis

- pasaulinės lietuvių literatūros pradininkas, klasikas.

Zita Gaižauskaitė Kalėdų žvaigždėlė

Geroji žemele,
Parodyk man kelią
Į šviesią ir tyrą
Kalėdų žvaigždėlę.

Ateina į širdį
Tik vaikiškai tyrą,
Balti žiedlapėliai
Ant delno pabyra.

Kai niekas nemato,
Kai niekas negirdi,
Kai angelas basas
Ateina į širdį.

Geroji žemele,
Parodyk man kelią
Į šviesią ir tyrą
Kalėdų žvaigždėlę.

Širdžiai brangūs tėvynainiai!

Sveikiname Jus visus, nuo jauniausio iki seniausio,
su šv. Kalėdomis ir Naujaisiais Metais!
Sužvarbusios mūsų sielos ilgisi gerumo ir atjautos.
Visa tai kiekvienas turime rasti šventą Kūčių vakarą
savo pirkelėje prie stalo ir kalėdinės eglutės
žvakučių liepsnelių. Lauksime į žmonijos žemę
ateinančio Ramybės ir mūsų kalčių Atpirkėjo
Karaliaus. Tąnakt kiekvienus namus aplankys
mažytis Jėzus, mūsų Viltis ir Išganytojas. Sutikime
Jį atvira širdimi. Žvakučių liepsnelės teužžiebčia
mumyse tikėjimo ugnelę, kad su Dievo atėjimu į
žemę atgims ir žmogaus dvasia.

Ramybė Jūsų namams!

Vanda Vasiliauskienė
Mokytoja, Kaukėnų (Slavsko r.)
LKB tarybos pirmininkė

“Alko” talkos Tolminkiemyje

Pirmą kartą apsilankėme Tolminkiemyje (Čistyje Prudy) 1968 m. vasarą. Tuomet, surengę ekskursiją į Karaliaučiaus kraštą, Vilniaus skaičiavimo mašinų SKB kraštotyros klubo “Alko” nariai nedrąsiai (juk ten buvo budriai saugoma SSSR pasienio zona) užsuko ir į Donelaičio bažnytkiemį. Ant kalnelio, didelių senų medžių pavėsyje, paratėme vos poros metrų aukščio griuvėsius, apaugusius aukštomis žolėmis ir jaunais berželiais. O vadovas aiškino, kad čia kažkur ilsisi pasaulinio masto poeto palaikai, kad karo metu nukentėjo tik bažnyčios stogo čerpės, o jau pokario ateiviai išvežė baldus, išpjovė lubas laikiusias kolonas ir išlupo grindis... Tuomet, bežiūrint į griuvėsius, ir kilo mintis atgaivinti šioje žemėje poeto pėdsakus, bent kartą į metus aplankyti Tolminkiemį, išaiškinti naujesiems gyventojams šios bažnyčios praeitį ir istorinę reikšmę.

Nelengva tuomet būdavo nuvykti į Tolminkiemį. Tekdavo kiekvienam ekskursijos dalyviui gyvenamosios vietos milicijoje prašyti leidimo keliauti į pasienio zoną, įrodinėti aukštiesiems valdininkams kelionės į Tolminkiemį “būtinumą”, o ir nuvykus vietoje kartais tekdavo aiškinti, kad talkininkai - ne užsienio šnipai...

Pirmoji ekskursija-talka įvyko 1969 metais. Nutarėme padėti Napoleonui Kitkauskui, pasiryžusiam atstatyti Tolminkiemio bažnyčią: valėme griuvėsius, pradėjome tvarkyti aplinką. Atsirado vis daugiau entuziastų, į “Alko” ekskursijas-talkas kasmet vykdavo vis didesnis klubo narių, bendradarbių, draugų būrys. Pasienio zona buvo nukelta toliau, už Tolminkiemio, benzinas buvo nebrangus, taigi kasmet po pora kartų koionoje į Rytprūsius riedėdavo 10-15 zaporožiečių, moskvičių, žigulių. Neretai koloną užbaigdavo autobusas. Per keletą metų įveikėme bažnyčios kalnelį užgožusius bruzgynus, suremontavome akmeninę šventoriaus tvorą, o vėliau persikėlėme į klebonijos sodą, talkinome restauruojant kleboniją. “Alko” talkos tapo tokios populiarios, kad į jas (vėliau - ir savarankiškai) pradėjo vykti talkininkai iš Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Panevėžio bei artimiausių miestų. Suvažiuodavo po 100-450 talkininkų.

Po darbo dienos - romantiška nakvynė Romintos girioje, Priegliaus pakrantės pušyne ar Vištyčio paczerėje, su laužais ir neišsenkančiais N.Kitkausko pasakojimais - “pagraudenimais”. O kiek dar naujo išgirdavome kitą dieną, bevažinėdami po Prūsiją - Įsrutį, Ragainę, Tilžę, Karaliaučių. Čia kovėsi Herkus Mantas, ten Konradas Valenrodas gyveno ar įvykęs Vytauto Didžiojo krikštas, ar Napoleonas savo pulkus rikiavęs. Čia ilsisi Martynas Mažvydas, ten lietuvininkų dvasią žadino Vydūnas...

Per 33 talkas šimtai Lietuvos ir vietinių gyventojų ne tik daugiau sužinojo apie Mažąją Lietuvą ir Kristijono Donelaičių, ne tik pamatė jo taip mylėtų vargšų būrų žemę, bet ir pajuto pareigą kuo nors padėti atgaivinti nepelnytai užmirštą garbingą praeitį, pajuto savanoriško darbo džiaugsmą, pasididžiavimą tuo, kad ir mano rankos padėjo atstatyti Tolminkiemio memorialą.

Labai gaila, kad šiuo metu susidariusios ekonominės ir politinės aplinkybės labai apsunkino išvykų į Tolminkiemį organizavimą. Tačiau norisi tikėti, kad sulauksime geresnių laikų. Juk K.Donelaitis laukė Tolminkiemio prisikėlimo daug ilgiau - ir sulaukė.

*Algimantas Budriūnas
“Alko” klubo tarybos narys*

Kristijono Donelaičio muziejumi Tolminkiemyje rūpintis pasižadą Kaliningrado sritis

Kaip rašėme “Donelaičio žemės” Nr.5(6), išreikšdamas Lietuvos visuomenės susirūpinimą K.Donelaičio muziejaus Tolminkiemyje atitimi, ministras pirmininkas A.Šleževičius pasiūlė Kaliningrado srities vadovybei Tolminkiemio memorialą išnuomoti Lietuvai. 1993 11 23 Respublikos Vyriausybės vadovas iš Kaliningrado srities administracijos vadovo pavaduotojos I.Kuznecovos gavo laišką. Jame rašoma, kaip rūpestingai kaliningradiečiai prižiūri K.Donelaičio muziejų bei kartu su Lietuva ketina plėsti jo ekspoziciją, tad jį nuomoti Lietuvai šiuo metu nėra priežasčių.

DŽ informacija

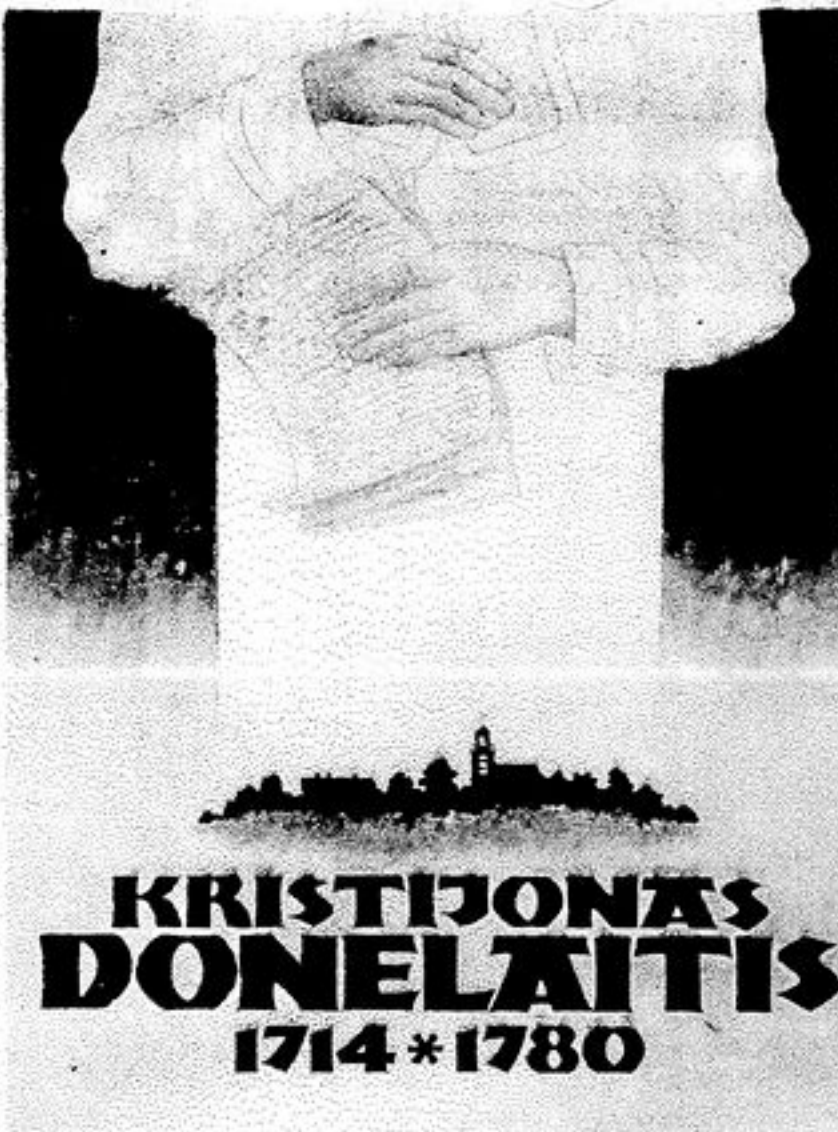
Paminėtos Tilžės akto 75-osios metinės

1993 m. lapkričio 30 d. Vilniuje Lietuvos kraštotyros draugija ir Lietuvininkų bendrija “Mažoji Lietuva” surengė Tilžės akto 75-ųjų metinių minėjimą. Pranešimus skaitė inž. V.Šilas ir hab.dr.prof. D.Kaunas, o Senamiesčio teatras parodė ištrauką iš Vydūno “Prabočių šešėlių”.

DŽ informacija

Prieš 80 metų,

1914 m. sausio 8 d., Tilžės lietuvių klubas miesto salėje suruošė K.Donelaičiui skirtą vakarą. Manoma, kad tai buvo pirmas viešas poeto paminėjimas (plačiau apie tai rašysime kituose DŽ numeriuose).

Stepono Lukoševičiaus plakatas. 1986 m.

Lietuvybės pėdsakai prieškariniame Tolminkiemyje

Helmutas Ryderis K.Donelaičiu ir jo kūryba susidomėjo tarsi atsitiktinai: knygyne į rankas pakliuvo Johano Bobrovskio knyga “Lietuviški fortepijonai” vokiečių kalba. Ją bevartydamas, sužinojo, kad jo buvusios parapijos centre Tolminkiemyje gyvenęs lietuvių grožinės literatūros pradininkas. Jis pats yra gimęs prieš II pasaulinį karą Martiškių kaime, 4 km į šiaurę nuo Tolminkiemio, tik karo audrų buvo nuneštas į Vokietijos gilumą. Faktas apie poetą sudomino Ryderį, ir jis perskaito pažodini Hermano Budenzygo “Metų” vertimą į vokiečių kalbą. Peno apmąstymams suteikia 1984 m. kelionė į Lietuvą bei knyga “Mes iš Karaliaučiaus” (Helmut Peitsch “Wir kommen aus Königsberg”), kurioje randa dar vieną naujieną - lietuvių architektai ir statybininkai atstato Tolminkiemio bažnyčią ir joje įrengia muziejų K.Donelaičiui. Būdamas iš tų pačių apylinkių kaip ir Donelaitis, Ryderis pajunta, jog reikia supažindinti vokiečių skaitytoją - “ypač giminaičius ir draugus” - su Kristijono Donelaičio asmenybe ir jo kūryba. Parašo 89 puslapių knygėlę “Die “Metai” (Jahreszeiten) der Kristijonas Donelaitis betrachtet von Helmut Rieder” (nedidelio formato, spausdinta rotoprintu, leidimo data nenurodyta).

Kas toje knygėlėje aptariama? Pirmiausia apibūdinama poeto asmenybė. Kruopščiai išvardinęs visas tas sritis, kuriomis K.Donelaitis domėjosi, kurioms buvo nuoširdžiai atsidėjęs, Ryderis charakterizuoja jį kaip įvairiapusišką, darbštų, energingą žmogų, “kuris gyvenęs svetimame, paprastai žmonėms neprieinamame pasaulyje” - kūręs poeziją.

Visai natūralu, kad daug vietos knygėlėje skiriama “Metų” komentavimui - aprašomi pagrindiniai įvykiai, detalios apibūdinami veikėjų veiksmai, elgesys, lyginami santykiai tarp įvairių visuomenės sluoksnių, kai kur paaiškinami žodžiai ar iššifruojamos autorius mintys.

Knygėlėje rasime bešališką kai kurių netolimos praeities faktų interpretavimą. Pavyzdžiui, tą faktą, kad iki 1944 m. H.Ryderis, o jo motina bei tetos “jau prieš I pasaulinį karą ar pirmaisiais Veimaro metais ėjusios į mokyklą, krikščytos bei konfirmuotos Tolminkiemio bažnyčioje” nieko nebuvo girdėjusios apie K.Donelaitį, jis paaiškina objektyviai: “III reicho naciai, 1937-38 m. keisdami daugelio Rytų Prūsijos kaimų pavadinimus, bandė ištrinti lietuviškumo pėdsakus... Pats Tolminkiemis, turintis išdavikišką lietuvišką galūnę (kehmen, liet. -kiemis), buvo sutrumpintas į Tollmingen. Todėl nesistebėkime, kad tuo metu nebuvo kalbama apie žmogų, aiškiai stovintį lietuvių pusėje”. Kita vertus, nurodoma, kad K.Donelaičio vardas žinomas ir minimas. Antai 1912 m. išleistoje knygoje “Kraštotyros vadovas po Rytų Prūsiją” (August Ambrassat “Die Provinz Ostpreussen, ein Handbuch der Heimatkunde”) “Donelaitis paminėtas labai teigiamai. Ten netgi pasakyta, kad per jį lietuviai įžengė į pasaulinę literatūrą”.

Aktuali šiam kraštui tema - lietuvių valstiečių santykiai su kitų tautybių žmonėmis - taip pat paliesta. Pastebėta, kad “tiesioginis pavojus sėsliai lietuvių tautai savo įtaka ir pavyzdžiu dėl savo geografinio artumo yra vokiečiai”.

Bene įdomiausias skyrelis “Lietuvių pėdsakai iki 1944/45 m.”. Čia bandoma prisiminti, kokie lietuviškumo pėdsakai valstiečių gyvenime buvo išlikę nuo K.Donelaičio laikų iki 1944 metų. Deja, deja: daug kas “istorinio proceso eigoje yra dingę... visiškai vokiečių tautybės absorbuota, ir ką aiškiai Donelaitis numatė, ir ką jis gražių garbingos lietuvių senovės laikų pavaldali iškelia”. Betgi atrodo, jog nuo Donelaičio iki Ryderio laikų bus išlikusi kaimo struktūra: “viršuje buvę dvarai, žemiau ir šalia jų - ūkininkai su savo įvairaus dydžio sodybomis, o pačioje apačioje - samdiniai, bernai ir tarnaitės”. Šv.Martyno diena, lapkričio 11-oji, kaip ir Donelaičio laikais “buvo samdinių tarybos keitimo diena”. Tokie žodžiai kaip “vyžočiai, kamarininkai, šulcas, krivulė, kisielis, diržas” ir dar keletas kitų buvę vartojami ir Ryderio laikais ta pačia prasme, kokia vartojo Donelaitis.

Minėdamas T.Venclovos straipsnį “Šiandieninė padėtis Mažajoje Lietuvoje”, Helmutas Ryderis išreiškia aiškiai savo nuostatą - tolerantiškai pripažįsta lietuvių teisę gyventi šioje, ne pirmą kartą iš jo atimtoje žemėje.

Knygėlė įdomi naujais faktais, apgalvotais, nuoširdžiais apmąstymais, brangi savitais įspūdziais.
Laima Kitkauskienė

Mieli skaitytojai, talkininkai ir rėmėjai,

nespėjome apsidairyti ir štai šventų Kalėdų išvakarėse sukako metai, kai pradėjome leisti Karaliaučiaus krašto mylėtojų laikraštį “Donelaičio žemė”. Nuoširdžiausiai visus sveikindami su Šventėmis, dėkojame laikraščiu rašiusiems mokytojams V.Vasilauskienei, O.Kruglikovai, S.Kurui ir J.Miliūnui, rašytojai B.Baltrušaitytei, literatūrologams V.Bagdonavičiui ir A.Jovaišiui, filosofui R.Ozolui, istorikams V.Šilui, J.Bulotai, A.Matulevičiui, gerą žodį tarusiems D.Kuoliui ir V.Balčiūnui, bendradarbiavusiems kun. A.Belickui ir kun. E.Rogal, L. ir N.Kitkauskams, V.Gocentui ir J.Trinkūnui, Kaliningrado srities lietuvių kultūros bendrijos veiklą nušvietusiems T.Budriui, A.Savickui ir S.Šamborskiui, leidybinius popierius tvaskiusiems Prūsos ir Mažosios Lietu-

vos fondo talkininkams V.Šimėnui ir G.Urmonienai, o ypač laikraščio platintojams Karaliaučiaus krašte, kurių ir pavardžių kol kas nežinome.

Leidybai gyvybiškai svarbu sukaupti lėšų. Tad malonu pranešti, jog atkvyvus K.Donelaičio Tolminkiemio memorialo talkų organizatorius ir dalyvis A.Budriūnas pirmasis “Donelaičio žemės” leidimui paaukojo 40 litų, o Lietuvos leidybos įmonė “Spauda”, vadovaujama direktoriaus A.Skaisgiriū, nemokamai atspausdino šeštąjį numerį. Ačiū už paramą!

Užbaigdami 1993-uosius šiuo nedideliu šventiniu “Donelaičio žemės” numeriu, linkime geros sveikatos ir kviečiame visus bendradarbiauti 1994 metais.

Redaktorius

K.Donelaičio gimimo 280-čiui paminėti

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas 1994 m. sausio mėnesį numato surengti seminarą.

Prieš 80 metų,

1914 m. sausio 8 d., Tilžės lietuvių klubas miesto salėje suruošė K.Donelaičiui skirtą vakarą. Manoma, kad tai buvo pirmas viešas poeto paminėjimas (plačiau apie tai rašysime kituose DŽ numeriuose).

DONELAIČIO ŽEMĖ

Steigėjas ir leidėjas: Kristijono Donelaičio draugija
Redaktorius: Steponas Lukoševičius
Spaudai parengė V.Mikailionis
Kompiuteriu maketavo K.Katkus
Adresas laiškam: J.Basanavičiaus 5, 2683 Vilnius
Telefonas Vilniuje: 61 76 87

Isteigtas 1992 m.
Pasirašyti straipsniai nebūtinai sutampa su redakcijos nuomone
SL 1537.1993 12 23
leid. apsk.lankas 0.5
Tir. 1000 egz.
Užsakymo Nr.
Spausdino valstybinė įmonė “Spauda”
Laisvės pr. 60, 2019 Vilnius.